06/12/2019

Ο Αγ. Νικόλαος Ψαρών και η προσευχή του Κανάρη πριν τη μάχη

/ Ορθόδοξες Προβολές

Σε ένα από τα πιο απομακρυσμένα νησιά του Αιγαίου με ελάχιστους μόνιμους κατοίκους στέκει αγέρωχο κάποιο από τα σημαντικότερα εκκλησιαστικά μνημεία. Ένας ναός με πλούσια ιστορία που κάθε γωνιά του μαρτυρά την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη. Είναι ο ιστορικός ναός του Αγίου Νικολάου στα Ψαρά, όπου ο ήρωας Κωνσταντίνος Κανάρης με δάκρυα στα μάτια προσευχήθηκε πριν ξεκινήσει την μάχη για την ελευθερία.

Ο Αρχιμανδρίτης Ιωακείμ Αρχοντός, συγγραφέας βιβλίου που πραγματεύεται την ιστορία του ναού του Αγίου Νικολάου περιγράφει μιλώντας στην «Ορθόδοξη Αλήθεια» ότι «ο ιστορικός Ναός βρίσκεται στην κορυφή ενός απόκρημνου υψώματος στο νοτιοδυτικό σημείο του νησιού. Στη τοποθεσία αυτή, μαζί με τις τεράστιες διάστάσεις (28,60 μ. μήκος, 13,60 πλάτος και 18,10 ύψος), την αρχιτεκτονική του μοναδικότητα και το ιστορικό του παρελθόν οφείλει τη μεγαλοπρέπεια και επιβλητικότητα, που εκπέμπει. Διακρίνεται σαν φάρος από μεγάλη απόσταση και ατενίζοντάς τον κάποιος απ’ οποιοδήποτε σημείο, καταλαμβάνεται από δέος. Ο όγκος του ισορροπεί με τα βράχια, που κρέμονται εντυπωσιακά πάνω από τη θάλασσα. Όταν πλησιάζουμε στο λιμάνι, πρώτα τον Άγιο Νικόλαο διακρίνουμε και έπειτα τον οικισμό, ο οποίος νωχελικά απλώνεται «στα πόδια του». Από το δυτικό μέρος, όπου βρίσκονται τα Αντίψαρα και η ανοικτή θάλασσα, ο οικισμός κρύβεται παντελώς, ενώ η υπέρλαμπρη εκκλησία δεσπόζει πάνω στο φαιόχρωμο βράχο. Αυτό το βραχώδες και σχεδόν περιβαλλόμενο από θάλασσα έπαρμα υπήρξε η πρώτη οργανωμένη οικιστική εγκατάσταση των μεταβυζαντινών χρόνων στα Ψαρά, επίσης το διοικητικό, θρησκευτικό και κοινωνικό τους κέντρο μέχρι την Καταστροφή από τους Τούρκους

(1824). Στην περίμετρό του, έκτισαν οι Ψαριανοί κάστρο – για την ασφάλειά τους από τους πειρατές – και τις μικρές τους κατοικίες. Στο κέντρο του αρχικού οικισμού οικοδόμησαν, κατά τον 17ο αι., το ναύδριο του προστάτου τους Αγίου Νικολάου.Οι εργασίες ανοικοδομήσεως του υπάρχοντος Ναού έλαβαν χώρα στη θέση του προαναφερθέντος κατεδαφισμένου ναϋδρίου κατά το έτος 1785. Για την υλοποίηση ανεγέρσεως του ιερού μνημείου, όλοι ανεξαιρέτως οι κάτοικοι συνεισέφεραν. Οι καραβοκύρηδες και καπεταναίοι προσέφεραν τεράστια χρηματικά ποσά, αλλά και οι πτωχότεροι συμμετείχαν με προσωπική εργασία. Πολλές δε γυναίκες χήρες διέθεσαν, λόγω της οικονομικής τους δυσπραγίας, πλούσια διακοσμημένα ροδίτικα, κυρίως, πινάκια, τα οποία εντείχισαν στις εξωτερικές επιφάνειες. Πρέπει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό ότι οι Ψαριανοί αφενός μεν, κατά την περίοδο ανεγέρσεως, δεν είχαν φθάσει στο απόγειο της οικονομικής τους αναπτύξεως, αφετέρου δε αριθμούσαν μόλις 400 οικογένειες. ’Επερατώθη και εγκαινιάσθηκε το έτος 1793, κατά το οποίο γεννήθηκε ο μεγάλος ψαριανός ήρωας Κωνσταντίνος Κανάρης».

Ο π. Ιωακείμ αναφέρει πως «η κεντρική εικόνα του Αγ. Νικολάου αγιογραφήθηκε στην Ερμούπολη Σύρου στα 1846 και φέρει αργυρά επένδυση του δευτέρου μισού

του 19ου αι. φιλοτεχνημένη από τον Επαμεινώντα Δροσινό. Αντικατέστησε την αρπαγμένη από τους Τούρκους αρχική και ιστορική εφέστιο εικόνα του Αγίου, η οποία σύμφωνα με τη μαρτυρία του ψαριανού παπά Μικέ Δούκα εντοπίστηκε στα 1867 στον Ιερό Ναό Αγ. Παρασκευής Μούνδρος Κρυμνί στο Πορτ Σάιντ της Αιγύπτου», ενώ προσθέτει πως «πέντε από τις δεσποτικές εικόνες του νεωτέρου τέμπλου αγιογραφήθηκαν το έτος 1888 στη Σύρο από τον Αλέξανδρο Γεννάδιο, μία επίσης στη Σύρο από τον ιερέα Γεώργιο Βαρούχα στα 1889 και μία στα 1880 μάλλον στα Ψαρά από τον ψαριανό αγιογράφο Γεώργιο Ν. Μαρίνο. Οι φορητές εικόνες του δωδεκαόρτου, όλες αγιογραφημένες από τον Γεώργιο Μαρίνο με τη τεχνική της ελαιογραφίας όπως και οι Δεσποτικές, ιστορήθηκαν κατά το χρονικό διάστημα από το 1885 μέχρι το 1893. Πολύ ενδιαφέρουσα εικόνα είναι η Σταύρωση, ως επίστεψη του τέμπλου, του 18ου αι., η οποία μάλλον θα είναι η αρχική. Οι εικόνες του 18ου και 19ου αι. που διασώζονται στο ιερό βήμα είναι πολύ σημαντικές».

Από τα σπουδαιότερα και ομορφότερα διακοσμητικά στοιχεία, τα οποία κοσμούν τον Άγιο Νικόλαο Ψαρών είναι τα ποικίλου μεγέθους, διακοσμητικών θεμάτων και χρωματισμών 43 σωζόμενα σήμερα εφυαλωμένα κεραμει- κα πιάτα του 17ου και

18ου αι., τα οποία έχουν εντοιχισθεί στις εξωτερικές όψεις – εκτός της δυτικής. Πάμπολλοι ι. Ναοί στους χρόνους της Τουρκοκρατίας έχουν κοσμηθεί εξωτερικά με πινάκια, όμως η ψαριανή εκκλησία, όπως αποδεικνύει η σχετική έρευνα, φέρει τα περισσότερα.

Ο π. Ιωακείμ κάνει γνωστό, επίσης, ότι «μετά την καταστροφή και τις θυριωδίες των Τούρκων στη Χίο κάποιοι Ψαριανοί αγανακτισμένοι αποφάσισαν να εκδικηθούν για τις απάνθρωπες και βάρβαρες σφαγές τόσων αθώων αδελφών τους. Η Βουλή των Ψαρών προσκάλεσε τον Κωνσταντίνο Κανάρη με τους συντρόφους του πυρπολικού τους να αναλάβουν το τολμηρό εγχείρημα. Προετοιμάζονται όλη την νύκτα και την αυγή της 1ης Ιουνίου 1822, μεταβαίνουν στον Ι. Ναό του Αγ. Νικολάου για να παρακολουθήσουν την Θεία Λειτουργία, να προσευχηθούν και μεταλάβουν των Αχράντων Μυστηρίων. Προσεύχονται γονατιστοί και επιζητούν τη βοήθεια του Θεού. Η Θεία Λειτουργία τελέσθηκε από τον παρεπιδημούντα τότε στα Ψαρά Πατριάρχη Αλεξανδρείας Θεόφιλο Β΄. Στη συνέχεια σχηματίζεται πομπή με προεξάρχοντα τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας συνοδευόμενο από τον κλήρο. Ακολουθούν οι δημογέροντες και πρόκριτοι των Ψαρών, οι ναύαρχοι των τριών ναυτικών νήσων, οι πλοίαρχοι, οι μπουρλοτιέρηδες

και ο λαός. Η μεγαλοπρεπής μέσα στην απλότητά της πομπή κατέρχεται στο λιμάνι, όπου ο Πατριάρχης τελεί την Ακολουθία του Αγιασμού, αγιάζει τα πυρπολικά και τους πυρπολητές και διατάσσει με δακρυσμένους οφθαλμούς δίδοντας την ευχή του «να κάμουν πανιά». Με το άγγελμα της χαρμόσυνης ειδήσεως στα Ψαρά, ότι ο Κανάρης πυρπόλησε την τουρκική ναυαρχίδα και μάλιστα σκοτώθηκε και ο ίδιος ο ναύαρχος Καρά Αλής, άρχισαν να σημαίνουν οι καμπάνες όλων των ναών της πόλεως των Ψαρών και να ρίπτονται οι πρώτοι κανονιοβολισμοί. Κατά τις τρεις το απόγευμα της 7ης Ιουνίου 1822, οι ένδοξοι πυρπολητaί φθάνουν στο λιμάνι επευφημούμενοι απ' όλον τον λαό, σχηματίζεται μεγαλειώδης πομπή, με προεξάρχοντα τον επίσκοπο Μυρίνης Σωφρόνιο, η οποία καταλήγει στον Αγ. Νικόλαο. Ακολουθεί η επινίκιος Δοξολογία. Η ατμόσφαιρα ήταν συγκινητική καθώς ο ψαριανός ήρωας με δάκρυα στα μάτια προσκύνησε γονατιστός την εικόνα της Παναγίας – όπου εναπόθεσε το δάφνινο στεφάνι, που του έθεσαν στην κεφαλή – και έπειτα την του Αγ. Νικολάου και κοινώνησε των Αχράντων Μυστηρίων».

Συμπληρώνει, βέβαια, ότι «ο Ιερός Ναός δεν έλαβε τυχαία την προσωνυμία

«Ιστορικός». Στο ιερό τούτο μνημείο επάρθησαν κρίσιμες αποφάσεις για την ένδοξη ιστορική πορεία των Ψαρών από το δεύτερο μισό του 18ου αι. μέχρι το 1824. Εδώ διεξαγόντουσαν οι γενικές συνελεύσεις για την εκλογή των Δημογερόντων, επίσης για τη συμμετοχή τους στην Επανάσταση και το ναυτικό τους αγώνα. Εδώ γιόρτασαν το Πάσχα του 1821 την εξέγερσή τους ενάντια στο τουρκικό ζυγό, όπως επίσης το πρώτο ναυτικό κατόρθωμα της Επανάστάσεως δηλ. την πυρπόληση του τουρκικού δικρότου στην Ερεσσό της Λέσβου από τον ψαριανό Δημήτριο Παπανικολή στις 27 Μαίου 1821 και αργότερα στις 28 Οκτωβρίου 1822 την πυρπόληση του τουρκικού δικρότου στη Τένεδο από τον Κανάρη».

Επικαλούμενος ιστορικές πηγές ο π. Ιωακείμ μεταφέρει ότι «το Σάββατο 21 Ιουνίου

1824 ήταν η τελευταία ημέρα όπου οι Ψαριανοί θα έβλεπαν τον μεγαλοπρεπή καθεδρικό Ναό να στέκεται ορθός, περίλαμπρος και ακέραιος. Η Θεία Λειτουργία του Σαββάτου θα ήταν η τελευταία πριν τη λεηλασία και πυρπόλησή του. Ποτέ πιά δεν θα ήταν όπως πριν. Ξημέρωσε η αποφράδα εκείνη ημέρα βρίσκοντάς τον στο απόγειο του μεγαλείου του, γεμάτον με το μελλοθάνατο εκκλησίασμά του, ενώ η νύκτα που ήλθε αντάμωσε ένα λεηλατημένο και πυρπολημένο κουφάρι, του οποίου η φωτιά κατέτρωγε τα σωθικά του, καίγοντας τα τελευταία εναπομείναντα αριστουργήματα τέχνης και τα σφαγιασθέντα σώματα των εκατοντάδων αθώων γυναικοπαίδων και ανήμπορων ηλικιωμένων ανθρώπων. Βυθίστηκε στη σιωπή. Στις 31 Νοεμβρίου 1980 πτώση κερανού προξένησε σοβαρές και εκτεταμένες ζημιές στο μνημείο, ενώ από τον ιχυρό σεισμό του 2001 προκλήθηκαν επίσης σοβαρότατες φθορές στην τοιχοδομία, στο τέμπλο και στην οροφή», ενώ σημειώνει ότι «ορισμένοι εκ των Ψαριανών, που επέστρεψαν μετά την καταστροφή των Ψαρών, αφού επισκεύασαν τις κατοικίες τους, έθεσαν στη συνέχεια ως στόχο την ανακαίνιση του Ι. Ναού. Στα 1852 ξεκίνησαν επίσημα οι προσπάθειες και ολοκληρώθηκαν στα 1863 «διά φιλοτίμου συνδρομῆς αὐτῶν τε καί ἀλλαχόσε σποράδην διαμενόντων συμπολιτῶν». Το αποτέλεσμα υπήρξε ικανοποιητικό, αφού ο ι. Ναός επαναλειτούργησε». Η πιο πρόσφατη φθορά, όπως μας ενημερώνει ο π. Ιωακείμ προήλθε από τον σεισμό του του 2001 τονίζοντας πως «το τότε Εκκλ. Συμβούλιο παρατηρώντας τη σοβαρή ποικιλόμορφη στατική φθορά, τις πρόχειρες προγενέστερες επισκευαστικές παρεμβάσεις, την έντονη παρουσία των ρωγμών και της υγρασίας έλαβε τη γενναία απόφαση γενικής επισκευής του Ναού με το νόμιμο και ενδεδειγμένο τρόπο. Προχώρησε στην εκπόνηση στατικής Μελέτης Αποκαταστάσεως, η οποία έλαβε έγκριση από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Παράλ ληλα ξεκίνησε πολυμέτωπο αγώνα ευαισθητοποιήσεως των ειδημόνων για τον κίνδυνο, που διέτρεχε το ιερό μνημείο, και εξευρέσεως των απαραίτητων χρηματικών πόρων. Εξεδόθη πόνημα σχετικό με τον ι. Ναό για τη διαφώτιση όλων, περί της Ιστορίας και είδικώτερα της αρχιτεκτονικής μοναδικότητας και ιστορικής σπουδαιότητας του. Προέβη σε έναν τιτάνιο αγώνα εντάξεως του έργου αποκαταστάσεως στα ευρωπαικά προγράμματα του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στηρίξεως και το αποτέλεσμα υπήρξε θετικό. Ενετάχθη το έργο, ξεκίνησαν οι εργασίες και σήμερα ο Ιερός Ναός βρίσκεται σε μία πολύ καλή κατάσταση. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνω ότι κάποια αδικαιολόγητα σημάδια φθοράς παρουσιάσθηκαν, τα οποία επιτακτική ανάγκη είναι το Υπουργείο Πολιτισμού να εντοπίσει την αιτία προκλήσεώς τους και να τα επουλώσει».

Αναμφίβολα, ο ιστορικός αυτός ναός έχει αγγίξει την ψυχή, το μυαλό και κυρίως την καρδιά κάθε Ψαριανού. «Οι κάτοικοι των Ψαρών από την αρχή της εγκαταβιώσεώς τους, εθεώρησαν τον Άγιο Νικόλαο προστάτη τους. Στον Ιερό Ναό κατέφευγαν οι ψαριανές γυναίκες για να παρακαλέσουν να έχουν καλά ταξίδια οι ναυτικοί τους. Και οι ίδιοι οι θαλασσινοί πριν αναχωρήσουν μετέβαιναν εκεί για να προσκυνήσουν. Όταν το πλοίο έφευγε οι συγγενείς του ναυτικού μετέβαιναν στον προστάτη τους να προσευχηθούν και ν’ ανάψουν τα κανδήλια. Το βράδυ ή την επομένη τελούσαν στην κατοικία τους Παράκληση του Αγίου, ενώ έταζαν στο όνομά του Θεία Λειτουργία, ή όταν μάθαιναν ότι «φουρτουνιάστηκε». Είναι καταφυγή και σωτηρία όχι μόνο των ναυτιλλομένων αλλά και των υπολοίπων ψαριανών κατοίκων» σχολιάζει ο π. Ιωακείμ και υπογραμμίζει ότι «Ο Άγιος Νικόλαος είναι ένα ιερό και ιστορικό μνημείο, το οποίο επιβίωσε μέσα από τις δραματικές περιπέτειες της Αλώσεως και Καταστροφής των ηρωικών Ψαρών και άντεξε στις εφόδους των αμέτρητων δεινών, που του επέφεραν τα φθοροποιά κύματα του πανδαμάτορος χρόνου, οι ατυχείς επισκευαστικές παρεμβάσεις και τα αντιαισθητικά φκιασιδώματα, για να φθάσει μέχρι τις ημέρες μας βαριά τραυματισμένο και παραμορφωμένο, αλλά με αμείωτη την ακτινοβολία της ιστορικής και καλλιτεχνικής του προσωπικότητας. Σήμερα ανακαινισμένον και ατενίζοντάς τον είναι σαν να εκτυλίσσεται ενώπιόν μας το άφθαρτο ειλητάριο, στο οποίο έχουν καταγραφεί η ιστορία των Ψαρών, οι ηρωικές πράξεις των Ψαριανών, οι αρετές, η αξιοπρέπεια και η ευσέβειά τους, η έφεσις και η ροπή τους προς το ωραίο, το υψηλό, το υπερ- χρονικό, το αιώνιο. Κάθε τι, που αποτελεί μέρος του όλου ιερού οικοδομήματος αποπνέει κάτι από το απώτερο ένδοξο παρελθόν, ενώ διδάσκει, εμπνέει και ευαισθητοποιεί για το μέλλον».

Του Μάκη Αδαμόπουλου, εφημερίδα Ορθόδοξη Αλήθεια